

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті розглядається сутність інвестиційної безпеки держави. Проаналізовано стан та окреслено основні проблеми в інвестиційній сфері. Запропоновано заходи, спрямовані на підвищення рівня інвестиційної безпеки української економіки.

Ключові слова: безпека, інвестиції, інвестиційна безпека держави, інвестиційна політика.

Постановка проблеми. Інтеграція національної економіки у світове господарство, мінливість зовнішнього середовища загрожують її розвитку. Необхідність забезпечення економічної стійкості, стабільності та здатності до прогресивного розвитку України вимагає дослідження факторів гарантування економічної безпеки держави. Комплексність завдань економічної безпеки об'єктивно потребує активізації інвестиційного процесу.

Стан дослідження. Окремим питанням економічної безпеки держави присвячена велика кількість наукових досліджень. Зокрема, досить великий спектр питань соціально-економічного змісту, структури, функцій і методів економічної безпеки висвітлено у працях російських та українських авторів, а саме: Л. Абалкіна, О. Барановського, О. Беляєва, О. Білоруса, І. Бінька, Є. Бухвальда, З. Варналія, А. Гальчинського, В. Гейця, С. Глаз'єва та інших.

Дослідженню ролі інвестиційної діяльності в економічному зростанні, а також функції інвестицій присвячені роботи Ф. Бастіа, Є. Домара, Ж. Сея, А. Сміта, Р. Солоу, М. Тугана-Барановського, Е. Хансена, Р. Харрода, Й. Шумпетера та інших дослідників. Сучасна проблематика інвестиційних процесів за умов трансформації аналізується в дослідженнях провідних учених України – Ю. Бажала, В. Базилевича, Є. Бершеди, Л. Борщ, О. Власюка, А. Гойко, Ю. Пахомова, Л. Яковенко, С. Якубовського та інших.

Метою статті є дослідження суті та визначення рівня інвестиційної безпеки держави. Окреслення проблем в інвестиційній сфері та розробка шляхів забезпечення інвестиційної безпеки держави.

Виклад основних положень. Світовий досвід свідчить, що країни не в змозі розвивати свою економіку без залучення та ефективного використання інвестицій. Інвестиції є основою матеріалізації еконо-

мічної безпеки. Тому досягнення безпечного рівня економіки вимагає активізації інвестиційних процесів для створення потенціалу позитивних змін.

Сьогодні немає однозначного визначення сутності інвестиційної безпеки. Так, Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. трактує інвестиційну безпеку як рівень національних та іноземних інвестицій, здатний забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку за належного рівня фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів [7].

А. Сундук і Я. Юрін зазначають, що інвестиційна безпека визначається можливістю нагромадження ресурсів або капітальних вкладень [5, с. 24]. За належного його рівня підвищується капіталовіддача функціонування секторів економіки, зростають темпи розширеного відтворення і технологічного переозброєння економіки.

В. І. Кириленко під інвестиційною безпекою розуміє такий рівень інвестування економіки, який забезпечував би її розширене відтворення, раціональну реструктуризацію та технологічне переозброєння [2, с. 14]. О. К. Малютін трактує інвестиційну безпеку через призму «інвестиційного клімату», який залежить від інвестиційного потенціалу та інвестиційних ризиків [3].

Погоджуючись з Л. С. Шевченко, зазначимо, що інвестиційна безпека – це процес забезпечення стану інвестиційної сфери, за якого економіка здатна досягти і підтримувати рівень інвестиційних ресурсів для забезпечення сталого розвитку, зростання рівня конкурентоспроможності національної економіки і добробуту населення [1]. Інвестиційна безпека дає змогу оптимально задовольнити поточні потреби економіки в капітальних вкладеннях за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються.

Аналіз розвитку української економіки за останні десятиліття свідчить про наявність численних диспропорцій, спричинених неефективним розподілом інвестицій. Інвестування переважно низькотехнологічного виробництва зумовило орієнтацію виробників на виробництво продукції з низьким вмістом доданої вартості та залежність від зовнішньої кон'юнктури. Економічне зростання ґрунтується не на оновленні технологій та впровадженні інновацій. Інноваційні процеси в Україні не набули достатніх масштабів і не стали суттєвим чинником зростання ВВП. Науково-технічний потенціал України практично виключений з економічного процесу держави. Наукоємність промислового виробництва України не перевищує 0,3%. Знижується частка

високотехнологічної продукції у структурі ВВП. Структурні зміни, які відбулися впродовж останнього десятиліття, характеризуються серйозним технологічним відставанням, оскільки за випуском продукції третій технологічний уклад в Україні нині становить майже 58%, четвертий – 38% і лише 4% – п'ятий технологічний уклад. Сьогодні більш як 90% продукції, що виробляється промисловістю України, не має сучасного технічного забезпечення, що спричиняє нерентабельність і неконкурентоспроможність більшості вітчизняних товарів. Як наслідок, вітчизняна продукція стає менш конкурентоспроможною, а в експорті збільшується частка мінеральної сировини і продукції первинної переробки. Згідно зі статистикою 70% інноваційних підприємств – представники коксівної, нафтопереробної, хімічної та металургійної галузей. Водночас вітчизняні високотехнологічні сфери – авіаційно-космічна, електронна, біоінженерна тут не значаться.

Обсяги та інтенсивність інвестування української економіки є недостатніми. Так, 2010 р. індекс капітальних інвестицій становив 103,4%, 2011 р. – 118,9%, а 2012 р. – лише 108,3%. 2010 р. інвестування промисловості скоротилося на 7,5%, щоправда, 2011 р. індекс капітальних інвестицій становив 143,8%, а 2012 р. – 107,1%. Позитивна динаміка інвестиційних процесів здійснює незначний вплив на технологічне оновлення основних засобів. Ступінь зношення основних засобів 2010 р. становив 74,9% усіх основних засобів. Найбільш зношеними є основні засоби транспорту 94,4%, промисловості – 63%. З огляду на ступінь зношення основних засобів темпи інвестування є недостатніми. Залишається вкрай низьким і має тенденцію до скорочення обсяг такої високотехнологічної форми капітальних інвестицій, як інвестиції у нематеріальні активи (табл. 1).

Таблиця 1

**Обсяги та структура інвестицій в Україні
у період 2010–2012 рр.***

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	2	3	4
Капітальні інвестиції, млн грн	189060,6	259932,3	293691,9
Частка інвестицій в матеріальні активи, %	96,3	96,4	97,1
в т. ч. нежитлові будівлі	20,6	19,7	19,3
інженерні споруди	21,5	26,0	22,1
машини, обладнання та інвентар	29,2	28,2	29,3

Продовження таблиці 1			
1	2	3	4
Частка інвестицій в нематеріальні активи, %	3,7	3,6	2,9
Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності, у % до заг. суми			
Сільське господарство	7,2	7,7	6,6
Промисловість	34,2	36,2	35,1
в т.ч. добувна	9,1	9,3	10,7
переробна	20,0	17,3	14,7
Транспорт	17,0	16,5	13,4

* Розраховано за даними Державної служби статистики [6].

Структура джерел фінансування інвестицій за останній період кардинально не змінилась. Основним джерелом фінансування інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій, частка яких у фінансуванні усіх інвестицій становила 59,7%. За рахунок кредитних коштів профінансовано 17,1% усіх інвестицій, за кошти бюджету – 5,8% і лише 1,7% – за рахунок іноземних інвесторів.

Валове нагромадження основного капіталу є важливим чинником ефективності інвестиційної діяльності, оскільки становить вкладання коштів із метою виробництва товарів та послуг і отримання доходу. Якщо частка нагромадження менша 10% від ВВП, то економічний розвиток взагалі відсутній, а з огляду на рівень зношення основних засобів в Україні його рівень повинен сягати 25–30% ВВП. Впродовж 2009–2012 рр. спостерігається скорочення частки нагромадження у ВВП (табл. 2).

Тобто у 2010–2011 рр. становище на споживчому ринку України характеризується переспоживанням і недовикористанням ресурсів для нагромадження. Україні притаманним є порушення об'єктивних законів відтворення, спричинене диспропорціями між споживанням та нагромадженням за категоріями кінцевого використання ВВП і нерівномірним зростання його складових. Зростання обсягів споживання домогосподарствами з одночасним збільшення обсягів імпорту свідчить про наповнення національного ринку імпортними товарами. Вища частка продажу власної кінцевої продукції свідчила б про глибоку переробку використаних ресурсів, вищий рівень продуктивності економіки. Переважання імпорту над експортом з одночасним зменшення частки нагромадження основного капіталу дає змогу стверджувати про імпортозалежність та неконкурентоспроможність національної економіки. Наслідком поглиблення диспропорції між попитом та пропозицією національних товарів є зменшення доходів домогосподарств.

Таблиця 2

**Валовий внутрішній продукт України за категоріями
кінцевого використання у період 2002–2011 рр., %***

Показники	2002 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Кінцеві споживчі витрати	75,4	77,5	80,1	84,7	84,5	85,5
Валове нагромадження основного капіталу	19,2	27,5	26,4	18,3	18,1	18,6
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	1,0	0,744,8	1,5	-1,3	0,3	2,1
Експорт товарів і послуг	55,1	44,8	46,9	50,8	50,8	54,4
Імпорт товарів і послуг	-50,7	-50,5	-54,9	-53,7	-53,7	-60,6

* За даними Державної служби статистики [6].

Аналіз рівня та динаміки інвестиційної безпеки наведено в таблиці 3. Головним критерієм достатності інвестиційної безпеки є конкурентоспроможність економіки. Зважаючи на те, що критерієм економічної безпеки є підтримання в адекватному стані умов життєдіяльності, то матеріальною основою цього є певний рівень інвестування та інвестиційної безпеки. Використання критеріїв інвестиційної безпеки пов'язане з визначенням порогових граничних значень ймовірного порушення безпеки.

Таблиця 3

Стан інвестиційної безпеки України у 2010–2012 рр. *

Показники	Порогові значення	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Відношення обсягів інвестицій в основний капітал у % до ВВП	≥ 25	17,4	19,9	20,8
Відношення приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, %	5-10	0,37	0,55	0,36
Ступінь зношення основних засобів, %	$\leq 35\%$	74,9	...	...
Відношення обсягу інвестицій до вартості основних засобів, %	≥ 6	18,9	19,9	25,4
Частка прямих іноземних інвестицій, %	20-30	2,1	2,8	1,7

* Джерело [4].

Отже, як видно з таблиці 3, рівень інвестиційної безпеки України у 2010–2012 рр. знаходиться нижче за рівень порогових значень, що дає можливість стверджувати про існуючі загрози в інвестиційній сфері.

Основні загрози національній безпеці: недостатній обсяг інвестиційних ресурсів, критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромислового комплексу, системах життєзабезпечення та неефективність державної інноваційної політики, механізмів стимулювання інноваційної діяльності.

Вирішення окреслених проблем неможливе без втручання держави. Держава шляхом регулятивних заходів повинна вплинути на інвестиційну складову економічної безпеки. Державне регулювання інвестиційної безпеки – це сукупність форм і способів, що забезпечують об'єднання державних і приватних інтересів, формування в економіці раціональних пропозицій між споживанням, нагромадженням та інвестуванням і заходів державного впливу на інвестиційний ринок [2, с. 5].

Інвестиційна політика, що сприяє приливу капіталу в розвиток економіки, є невід'ємним компонентом стійкого зростання будь-якої цивілізовано функціонуючої економічної системи [2, с. 70]. Виявлення, ідентифікація та вимір факторів ризику, небезпек і загроз є одним із найважливіших завдань забезпечення економічної та інвестиційної безпеки.

Висновки. Зважаючи на вкрай непросту ситуацію, що склалася в економіці, інвестиційна політика повинна реалізовуватись на макро- та мікрорівнях.

Цілями інвестиційної політики для макrorівня визначені такі: економічне зростання країни; досягнення зовнішньої і внутрішньої стабільності; підвищення соціальної захищеності населення; прагнення до максимізації суспільного добробуту; забезпечення приросту вкладень капіталу в економіку (реальний сектор); зміна пропорцій у формах реального і фінансового інвестування; забезпечення зростання рівня прибутковості інвестицій і сумарного доходу від інвестиційної діяльності; зміна технологічної і відтворювальної структури капітальних вкладень; зростання економічної ефективності; зростання кількості нових робочих місць [8].

Цілі інвестиційної політики на мікрорівні: максимізація прибутку; максимізація добробуту акціонерів; максимізація вартості акції; максимізація обсягів виробництва з урахуванням попиту; мінімізація витрат, пов'язаних зі здійсненням інвестиційного проекту і його

успішним використанням; максимізація річного обсягу виробництва на одиницю інвестиційних витрат; підвищення частки ринку; максимізація завершального стану інвестора; побудова політики і практичної діяльності так, щоб збільшувалося суспільне надбання.

1. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченка. – Х.: Право, 2009. – 312 с.

2. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки: монографія / В. І. Кириленко. – К.: КНЕУ, 2005. – 232 с.

3. Малютін О. К. Інвестиційне забезпечення економічної безпеки національної економіки / О. К. Малютін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.epa.lp.edu.ua:8080/bitstream.

4. Про затвердження методики розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60.

5. Сундук А. Банківське кредитування як чинник гарантування інвестиційної безпеки регіонів України / А. Сундук, Я. Юрін // Вісник Національного банку України. – 2004. – № 1. – С. 24–26.

6. Офіційний сайт Державної служби статистики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/

7. Про основи національної безпеки України Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV.

8. Шевчук В. Я. Основи інвестиційної діяльності / В. Я. Шевчук, П. С. Рогожин. – К.: Генеза, 2008. – 384 с.

Высоцкая И. Б., Моравецкая Н. В. Проблемы и пути обеспечения инвестиционной безопасности государства.

В статье рассматривается сущность инвестиционной безопасности государства. Проанализировано состояние и обозначены основные проблемы в инвестиционной сфере. Предложены меры, направленные на повышение уровня инвестиционной безопасности украинской экономики.

Ключевые слова: *безопасность, инвестиции, инвестиционная безопасность государства, инвестиционная политика.*

Vysotska I. B., Moravetska N. V. Issues and ways to ensure investment security.

This paper deals with the nature of investment security. The state of the investment field is analyzed and its major problems are outlined. The measures aimed at increasing the level of investment security of the Ukrainian economy are offered.

Key words: *security, investment, investment security, investment policy.*

Стаття надійшла 23 жовтня 2013 р.